

Prof. dr. Jouke de Vries

Jubileumviering
Instituut Bestuurskunde

Stage bij het OM

Bestuurskundige *Berichten.*

TNT Post
Port betaald

Semi-wetenschappelijk magazine van de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden

Overheid Nieuwe Stijl

ZET NU DE EERSTE STAP IN JE CARRIÈRE BIJ DE OVERHEID!

Ga naar de vernieuwde carrièrepagina's
van Binnenlandsbestuur.nl

Hier vind je o.a.

- ★ Dagelijks nieuws over de arbeidsmarkt
- ★ BB Netwerk
- ★ Werkgeverspresentaties
- ★ De werkdag van ...

Meld je nu aan voor de GRATIS
carrièrenieuwsbrief op
www.binnenlandsbestuur.nl/carrière

Colofon

Bestuurskundige Berichten

Semi-wetenschappelijk magazine van de Bestuurskundige Interfacultaire
vereniging Leiden

Postbus 9555, 2300 RB Leiden

Tel. 071-5273696

Fax. 071-5273979

E-mail: bil@bilboard.nl

www.BILboard.nl

Jaargang 24 - nummer 1 - December 2009

Hoofdredactie:

Anneclaire Hagenaar

Eindredactie:

Sandra Korstjens & Marjolein Thon

Redactie:

Lisa Blanken, Thijs de Bruijn, Sander Harmes, Annemiek de Roos

Lay-out:

Anneclaire Hagenaar & Marjolein Thon

Aan deze editie werkten mee:

Danielle Bakker, Amber Brantsen, Frédérique Bik, Vanesa Berisha,
Janna Cheretis, Marjoleine van Egeraat, Charlotte Hagenaar, Koen
van de Heuvel, drs. Toon Kerkhoff, Rutger de Klerk, Marloes Leeuwrik,
Simay Petek, Veerle Randag, Marco Stehouwer, prof.dr. Jouke de Vries
en dr. Jan Wuisman.

Advertenties:

Liesje van der Hoorn, 071-5273696

Redactieraad:

Dr. F.M. van der Meer

Prof. dr. M.R. Rutgers

Oplage:

900 exemplaren

Abonnementen:

Leden van de B.I.L. ontvangen Bestuurskundige Berichten gratis thuis.
Voor niet leden kost een abonnement €11,35 per jaar. Dit dient te worden
voldaan op bankrekening 56.65.22.357 t.n.v. de B.I.L. te Leiden o.v.v.
abonnement B.B.

Bestuurskundige Berichten is een uitgave van de Bestuurskundige
Interfacultaire vereniging Leiden (B.I.L.) en verschijnt viermaal per jaar. Het
is niet toegestaan zonder toestemming van de redactie op enigerlei wijze
het geheel of delen van dit nummer te reproduceren. Waar redacteuren
op persoonlijke titel hun mening geven is dit niet noodzakelijkerwijs die
van de gehele redactie. De redactie behoudt het recht voor stukken in te
korten, te wijzigen dan wel niet te plaatsen.

Uitgever:

Orangebook, verenigingsdrukkerij & advies
Postbus 434, 5000 AK TILBURG

ISSN 0920-5772

Copyright 2009 B.I.L.

Foto omslag:

Het Torentje

Waarde Lezer,

Het studiejaar 2009 - 2010 is alweer ruime tijd
geleden begonnen, nu ligt dan toch de eerste editie
Bestuurskundige Berichten van mijn hand bij u op de
deurmat. De afgelopen periode heeft de redactie van
Bestuurskundige Berichten hard gewerkt aan deze
enigszins vernieuwde uitgave. Niet alleen vernieuwd in
de zin van de samenstelling van de inhoud en de lay-out
van het magazine, maar ook in de zin van het thema.

Het thema van deze editie is Bestuurlijke Vernieuwing.
Dit thema zal op zowel nationaal als internationaal
niveau worden behandeld. Het eerste deel van deze
editie weerspiegelt het wetenschappelijk karakter van
het magazine. Prof. dr. Jouke de Vries en drs. Toon
Kerkhoff laten hun gedachten gaan over hervormingen
in het openbaar bestuur. Ook treft u in dit katern
een nieuw onderdeel aan. Eerste- en tweedejaars
bestuurskunde studenten leveren hun bijdrage door
middel van een geschreven artikel dat gebaseerd is op
hun werkgroepopdracht. Deze artikelen besteden aandacht
aan het Europees Parlement en het efficiëntiedebat in
Australië.

Uiteraard ontbreken de "oude vertrouwde" artikelen
zoals het stageverslag, het alumni-interview en "de
week van..." niet. Daarnaast wordt aandacht besteed aan
het 25-jarig bestaan van het Instituut Bestuurskunde.
In mei 2010 zal ook de B.I.L. haar 5e lustrum vieren,
dit verdient de komende periode de nodige aandacht.
Bestuurskundige Berichten kan deze mijlpaal natuurlijk
niet onopgemerkt voorbij laten gaan, daarom krijgt u in
deze editie alvast een klein voorproefje.

Met de feestdagen in het vooruitzicht hoop ik dat u tijdens de
vrije uurtjes kan genieten van deze editie Bestuurskundige
Berichten. Mensen zullen zich ongetwijfeld weer storten
op goede en nieuwe voornemens. Wie weet presenteert de
overheid in 2010 ook haar vernieuwde bestuursplannen
voor het openbaar bestuur.

Namens de gehele redactie wens ik u prettige feestdagen
en een goed begin van 2010.

Met vriendelijke groet,

Marjolein Thon
Eindredacteur

Inhoudsopgave

Wetenschappelijk

6

Bestuurlijke vernieuwing

Prof.dr. Jouke de Vries over bestuurlijke vernieuwing.

8

New Public Management voorbij?

Bestuurlijke vernieuwing van de Rijksoverheid in vergelijkend internationaal perspectief door drs. Toon Kerkhoff.

12

De Europese Unie: wat is het beste medicijn?

Eerstejaars studenten over het Europees Parlement.

15

Efficiency Down Under

Tweedejaars studenten brengen het efficiëntiedebat in Australië in beeld.

24

12

Studie

17

De mens: een 'zoon politikon'?

Column geschreven door Marjoleine van Egeraat.

20

Van erebaantje tot bemiddelaar

Thijs de Bruijn beschrijft de veranderende positie van de burgemeester.

22

"Sleep is overrated"

De week van... Charlotte Hagenaar.

24

Development administration in non western societies

Dr. Jan Wuisman schrijft een column.

Vereniging & Alumni

25

Café de Vijfde: van culturele diversiteit tot menselijke bingo.

Janna Cheretis doet verslag.

26

Interview internationale masterstudent.

Simay Petek vertelt over haar ervaringen als internationale student in Leiden.

28

Stage bij het Openbaar Ministerie

De stage ervaringen van Veerle Randag.

25

30

25 jaar Bestuurskunde in Leiden

De jubileumviering van het Instituut Bestuurskunde uitgelicht.

32

Interview met een alumnus.

Marco Stehouwer vertelt over zijn ervaringen na zijn opleiding bestuurskunde.

34

Mededelingen

30

Bestuurlijke vernieuwing

Prof. dr. Jouke de Vries (1960) studeerde politieke wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam en is sinds 1984 werkzaam bij de vakgroep Bestuurskunde aan de Universiteit Leiden. De Vries verricht onderzoek naar besluitvormingsprocessen, beleidsomslagen en vraagstukken van politiek-bestuurlijk management. Hierbij zijn visie op het thema bestuurlijke vernieuwing.

Prof. dr. Jouke de Vries¹

Urgentie

Op dit moment lijkt de urgentie binnen het openbaar bestuur en het binnenlands bestuur tot veranderingen te komen te groeien. We zijn door de bankiers wereldwijd in de ellende gestort en het gelag dient betaald te worden door de belastingbetaler. Omdat de overheidsfinanciën uit het lood zijn geslagen zullen er waarschijnlijk veranderingen in het openbaar bestuur noodzakelijk zijn. Er zijn op dit moment 19 ambtelijke werkgroepen aan de slag om een taakstelling per departement van 20% te realiseren. De eerste schermutselingen doen zich al voor. De PvdA wil af van de waterschappen of laat deze voorbeelden van functionele decentralisatie fuseren met de provincies. Het CDA heeft een hekel aan de binnengemeentelijke decentralisatie waardoor de deelraden in Amsterdam en Rotterdam ter discussie komen te staan.

Werkgroep 19 onder leiding van de oud-secretaris generaal van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV), Chris Kalden, bestudeert op dit moment de veranderingen die in het openbaar bestuur en het binnenlands bestuur mogelijk zijn.

Naar mijn mening is er een holistische benadering van het openbaar bestuur nodig en kunnen wij niet meer volstaan met een partiele analyse. Bij een analyse van het openbaar bestuur dienen wij verschillende ontwikkelingen in ogenschouw te nemen.

Internationale machtsverhoudingen

Ten eerste zijn de internationale machtsverhoudingen sterk aan het veranderen. Hoewel de VS na de Tweede Wereldoorlog de toon zette, is dat nu niet meer vanzelfsprekend. De macht lijkt zich te hebben verplaatst van de Verenigde Staten naar de BRIC landen (Brazilië, Rusland, India, China – red.) die economisch veel meer de toon zetten. Het internationale niveau krijgt steeds meer invloed op het nationale en lokale bestuur. Bij een analyse van het openbaar bestuur dienen wij er rekening mee te houden dat het internationale bestuur de laatste decennia veel belangrijker is geworden. Wij noemen bij de internationale dimensie meestal de Europese Unie, maar ook de NAVO, de VN, de Veiligheidsraad, de Oeso,

de Wereldbank en het IMF hebben veel invloed op het nationale beleid.

“Het internationale niveau krijgt steeds meer invloed op het nationale en lokale bestuur.”

Technologie

Technologische veranderingen hebben een grote invloed op het politieke en bestuurlijke systeem. De invoering van de ICT technologie heeft het tempo van maatschappelijk handelen dusdanig verhoogd dat de representatieve democratie en bureaucratie steeds minder in staat zijn tot een bindende toedeling van waarden. Omdat er zowel sprake is van “input overload” als van afname van de steun is er sprake van een legitimiteitscrisis. Deze vertrouwenscrisis moeten wij oplossen. Wij zouden de nieuwe organisatie van het openbaar bestuur en het binnenlands bestuur kunnen doorgronden door uit te gaan van taakgebieden. Daarbij kan een onderscheid gemaakt worden tussen Law & Order, verzorgings- en facilitaire taken. Dit onderscheid in taken zou gebruikt kunnen worden om de organisatie van het openbaar bestuur en de bestuurslagen nader te doorgronden.

Naar mijn mening kunnen vele taken van de verzorgingsstaat worden gedecentraliseerd naar de provincies en de gemeenten, mits de kwaliteit van het personeel van de provincies en de gemeenten op orde is. Om bestuurlijke drukte te voorkomen zouden provincies kunnen opgaan in vier landsdelen. De gemeenten zouden via fusies en herindelingen een beter schaalniveau bereiken. Provincies en gemeenten moeten echter wel bestuurskracht hebben om vastgesteld beleid daadwerkelijk tot uitvoering te brengen. Dus voor werkelijke decentralisatie moet de lokale verkokering die ook in het lokale bestuur aanwezig is worden overwonnen.

“Voor werkelijke decentralisatie moet de lokale verkokering die ook in het lokale bestuur aanwezig is worden overwonnen.”

Een belangrijke voorwaarde voor succes van het lokale bestuur is daarnaast dat het opleidingsniveau van de medewerkers van het provinciale en gemeentelijke bestuur op peil is. Een deel van het takenpakket van de centrale overheid zou naar het Europese niveau kunnen worden overgeheveld. Deze overlap van beleidsfuncties tussen het Europese en nationale niveau is niet echt efficiënt. Voor de nationale staat blijven er nog genoeg taken over. Daarbij valt onder andere te denken aan diverse Law & Order taken, waaraan centralisatietendens valt waar te nemen. Bovendien zal de nationale overheid nodig blijven voor de beleidsontwikkelingen.

Samenwerken

Onze maatschappij wordt met grote maatschappelijke vraagstukken geconfronteerd, waarvoor wij beleidsalternatieven moeten bedenken. Dat kan gebeuren in kleine, maar hoogwaardige specialistische beleidsafdelingen die meer met elkaar kunnen samenwerken dan in het verleden het geval is geweest. In de voorstellen van Roel Bekker om de verkokering te doorbreken wordt de samenwerking afgedwongen via de gebouwen, waardoor een kleinere maar sterkere centrale overheid zich nu rondom het Centraal Station in Den Haag nestelt.

Bovenstaande analyse is vrij rationeel en analytisch van toon. In werkelijkheid wordt de ruimte voor veranderingen in het openbaar bestuur bepaald door de politieke grenzen. Uit de politieke geschiedenis blijkt vaak dat er krachtige analyses zijn gemaakt, maar dat de politiek niet bij machte is om dergelijke ingrijpende beslissingen door te voeren. Natuurlijk zal iedereen zeggen dat bovenstaande veranderingen niet mogelijk zijn. De status-quo verzet zich tegen het doorvoeren van deze radicale voorstellen. Ik put echter toch enige hoop uit de bestuurlijke ontwikkelingen die in Denemarken hebben plaatsgevonden. De provincies werden in Denemarken opgeheven en ondergebracht bij enkele landsdelen. Het verdwijnen van de provincies betekende dat er ruimte was om grotere gemeenten te vormen. Dit gebeurde inderdaad. Het is dus niet onmogelijk grote veranderingen in het openbaar bestuur door te voeren. In het verleden zijn veranderingen dikwijls niet doorgevoerd omdat elke politieke partij in de regeringscoalitie uiteindelijk een aantal ministers wil hebben.

1. Hoogleraar Bestuurskunde aan de Universiteit Leiden en Wetenschappelijk directeur van de nevenvestiging Campus Den Haag.

New Public Management voorbij?

Toon Kerkhoff is als promovendus verbonden aan het Instituut Bestuurskunde. Hij is betrokken bij een groot onderzoek naar ethiek in de bestuurskunde in Nederland tussen 1650 en 1950. Speciaal voor deze Bestuurskundige Berichten schrijft hij over bestuurlijke vernieuwing van de Rijksoverheid in internationaal vergelijkend perspectief.

Drs. Toon Kerkhoff¹

Hervorming van de rijksoverheid kent in Nederland een bijzonder lange traditie. Zeker vanaf het ontstaan van de 'moderne' Nederlandse natiestaat in de vroege negentiende eeuw heeft men voortdurend aandacht besteed aan het hervormen en verbeteren van het centrale overheidsapparaat. Dat apparaat nam immers alsmaar meer taken op zich. Burgers verlangden meer diensten, de 'markt' bleek niet altijd afdoende om publieke zaken goed te regelen en de overheid werd meer en meer de hoeder van publieke belangen, goederen en diensten (vgl. Denhardt, 2007; Peters, 2001). Terwijl een groeiende overheid voortkwam uit de noodzaak om problemen op te lossen, heeft het ook problemen veroorzaakt. Een groeiende overheid is immers duur en zorgt, bijvoorbeeld, voor stroperigheid of inefficiëntie.

Beter en kleiner

Een voorlopig laatste in een lange reeks Nederlandse initiatieven om de overheid te verbeteren – vergelijk bijvoorbeeld talloze Staatscommissies en de pogingen van Lubbers én de paarse kabinetten – wordt gevormd door het werk van Roel Bekker en de zijnen in het kader van het Programma Vernieuwing Rijksdienst. Hiermee heeft het Kabinet Balkenende IV zich tot doel gesteld een betere, maar ook kleinere rijksdienst te realiseren. In de Nota Vernieuwing Rijksdienst (2007) wil men zodoende verkoking tegengaan, ambtelijke drukte en regeldruk verminderen en ook moet de kwaliteit van regels worden verbeterd om efficiëntie te vergroten. Bovendien hoopt men het aantal functies bij de rijksdienst te verminderen.

"In verschillende landen spelen immers vaak vergelijkbare problemen zoals het verminderen van bureaucratie, regeldruk en aantallen ambtenaren."

In het kader van bovengenoemd programma heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken onderzoekers van het Leidse Instituut Bestuurskunde verzocht uit te zoeken wat, in het licht van een negental afzonderlijke landenstudies, nu eigenlijk de grote, wijdverbreide en meest in het oog lopende thema's met betrekking tot bestuurlijke vernieuwing en hervorming van verschillende rijksoverheden zijn. Het Leidse onderzoek heeft zich daarom gericht op het samenbrengen en analyseren van relevante en interessante elementen uit negen afzonderlijke landenstudies en het onder elkaar zetten van de meest in het oog lopende, en voor Nederland meest interessante ontwikkelingen (Steen, Kerkhoff, & Van der Meer (red.), 2009). Uitgangspunt was daarmee dat de Nederlandse overheid voor de vernieuwing van de eigen rijksdienst inspiratie kan putten uit initiatieven en projecten zoals die elders zijn ontplooid. Wat gebeurt er in omringende landen? Welke problemen spelen? Welke oplossingen worden geboden? Wat werkt wel en wat werkt niet?

Leren van elkaar

Resultaten van dergelijk onderzoek moeten uiteraard worden bekeken in het licht van specifieke en unieke nationale tradities van publiek management (vgl. Lynn, 2006, 3). Wat in het ene land werkt hoeft immers niet automatisch te werken in een ander land. Toch is leren uit internationale voorbeelden zeker mogelijk. In verschillende landen spelen immers vaak vergelijkbare problemen zoals het verminderen van bureaucratie, regeldruk en aantallen ambtenaren. En ook het samenvoegen, centraliseren of verzelfstandigen van overheidsdiensten. Hiervoor kunnen, los van unieke historisch bepaalde institutionele contexten, mogelijk vergelijkbare oplossingen worden gevonden. Leren van elkaar is cruciaal.

Vernieuwing van de rijksdienst stuit onherroepelijk op het dilemma van een lastig te stoppen groei van de overheid en de noodzaak om toch steeds kleiner, efficiënter, goedkoper en 'beter' te worden. Het toont ook de ambivalente houding ten opzichte van de overheid. Zij is enerzijds uniek en dus noodzakelijk. Aan de andere kant weerspiegelt de wens te hervormen ook de aanname dat de overheid minder effectief, efficiënt en daarmee minder geschikt is om beleid te maken en uit te voeren dan, vooral, de private sector (Rainey, 2003, 7). Een te grote overheid wordt dus als te log en te inefficiënt ervaren, maar wordt tegelijkertijd noodzakelijk gevonden om de samenleving draaiende te houden.

"De paradox is dat constante pogingen om te snijden in aantallen ambtenaren samen lijken te gaan met constante pogingen het imago van de ambtenaar te verbeteren."

Van publiek naar privaat

Van doorslaggevende betekenis in het enigszins doorbreken van dilemma én ambivalente houding leek lange tijd het New Public Management (NPM). Vanaf eind jaren zeventig van de twintigste eeuw wortelde in Nederland en daarbuiten de idee dat de overheid afstand moest nemen en taken af moest staan aan (semi-)private partijen. Afslanken, goedkoper worden, de overheid laten opereren als private onderneming en het betrekken van de samenleving of civil society in het openbaar bestuur waren, bijvoorbeeld, kernpunten in het beleid van opeenvolgende kabinetten Lubbers, Kok én Balkenende. Niet voor niets haalde Lubbers bewust ministers uit het bedrijfsleven, werd er volop geprivatiseerd onder Kok en riep Balkenende in 2006

op tot meer (privaat?) ondernemerschap en eigen initiatief. Met het Programma Vernieuwing Rijksdienst heeft Balkenende IV bovendien andermaal de aanzet gegeven bovenstaand dilemma op te lossen. In dat programma speelt New Public Management denken een grote rol.

Hervorming en verbetering van de rijksoverheid gebaseerd op NPM-denken heeft zeker effect gehad, al is dit lastig te meten. Uitbesteding, verzelfstandiging, nadruk op burgerparticipatie en het gebruik van methoden en technieken uit de private sector hebben soms tot meer efficiëntie en effectiviteit geleid. Dat gezegd hebbende is er steeds vaker ook kritiek op deze benadering te bespeuren. Uit normatieve hoek horen wij bijvoorbeeld hoe NPM traditionele publieke waarden zou verdringen (vgl. Bozeman, 2007; Denhardt, 2007). Legitimiteit en verantwoording lijken immers steeds moeilijker te garanderen in een systeem waarbij de overheid steeds meer een rol op de achtergrond inneemt ten gunste van (semi-)private partijen.

Ook uit praktische overwegingen lijkt het NPM steeds minder te worden beschouwd als adequaat denkstramien voor overheidshervormingen. Lost het verplaatsten van ambtenaren naar agentschappen of ZBO's daadwerkelijk iets op? Is één rijksbreed overheidslogo effectief of slechts symboolpolitiek? Zijn prestatieloon of prestatiemeting daadwerkelijk nuttige middelen om efficiëntie en effectiviteit te vergroten? Is deels geprivatiseerd openbaar vervoer de laatste jaren beter of goedkoper geworden? Meer en meer lijkt men, zowel in de academische wereld als in de politiek-ambtelijke praktijk, sceptisch gestemd.

De 'softe' kant

Bovengenoemd Leids onderzoek heeft veel zaken aan het licht gebracht. Te veel om hier nauwkeurig te bespreken. Hier wordt echter gewezen op een grove maar toch duidelijk herkenbare verschuiving van een NPM naar een post-NPM verhaal in het debat over bestuurlijke vernieuwing in verschillende landen. De klemtoon is nadrukkelijk aan het veranderen: van 'hardere' organisatie- en sturingsvraagstukken kijkt men in verschillende landen steeds meer naar de 'softe' kant, zoals het imago van het ambtelijk apparaat, een terugkeer naar traditionele publieke waarden en een herwaardering van de unieke en belangrijke rol van de ambtenaar.

Deze verschuiving blijkt onder meer uit het toenemend belang van Human Resource Management. Hoewel resultaten op dit terrein tegenvallen gezien geringe

te besteden gelden en onduidelijke prioriteiten is men hierdoor wel anders gaan kijken naar mobiliteit, rekrutering, diversiteit en beloningssystemen. Een verschuiving blijkt ook uit het gegeven dat een thema als ontkooking niet enkel in Nederland een leidend vraagstuk is: problemen met samenwerking en coördinatie krijgen overal veel aandacht. Het gaat dan vooral om centralisatie en decentralisatie, horizontale en verticale samenwerking en de noodzaak voor andere/betere sturing. Decentralisatie binnen de centrale overheid heeft bijvoorbeeld uiteraard gevolgen voor efficiëntie. Daarbij is er echter, in het licht van voornoemde verschuiving, nadrukkelijk ook te zien dat men aandacht heeft voor de gevolgen voor legitimiteit en openheid van bestuur. Langere lijnen blijken vaak te leiden tot minder toezicht en controle en meer moeite om naast effectiviteit ook verantwoording en legitimiteit te garanderen.

Verantwoording is dan ook een kernthema in het post-NPM verhaal zoals dat uit de negen landenstudies naar voren komt. De aandacht gaat steeds meer uit naar het herstellen van evenwicht in een ontwrichte (semi-)publieke sector. Daarbij is het niet noodzakelijk zo dat bijvoorbeeld decentralisatie zelf in twijfel wordt getrokken. Wel krijgen zaken als versterking van de centrale aansturing en aandacht voor inbedding en aansturing van agentschappen meer aandacht. De positie van overheidsmedewerkers in brede zin wordt hierbij bovendien als cruciaal ervaren. Wat kan en moet er van overheidsfunctionarissen verwacht worden? Welke taken moeten door de ene danwel de andere soort organisatie worden uitgevoerd? Kan goed beleid ook worden bedacht en uitgevoerd door mensen die steeds minder onder 'democratisch toezicht' staan?

Herijken publieke sector

Een andere exponent van genoemde verschuiving is 'overkoepelend' van aard en heeft te maken met het voorgaande. Er komt meer aandacht voor de eigenheid van de publieke sector én diens functionarissen. In zeker zin lijkt er vaak sprake te zijn van een 'herijking' van de publieke sector. Wat is eigenlijk publiek ten opzichte van privaat en, belangrijker, wat zou publiek moeten zijn, worden en blijven? Waar is men in het kader van NPM wellicht te ver gegaan? Zodoende lijkt er meer en meer te worden teruggeslagen naar en lijkt men de nadruk meer te leggen op 'klassieke' waarden als neutraliteit, het dienen van publieke belangen, het garanderen van legitimiteit en verantwoording van bestuur, openheid en democratisering van bestuur. Dit wordt bijvoorbeeld zichtbaar in toenemende aandacht voor politiek-ambtelijke verhoudingen. Wat zijn voor- en nadelen van (de)politisering en wat is de plaats, rol én wenselijkheid van ministeriële kabinetten of

persoonlijke adviseurs? Good governance is eveneens een veel gehoorde term. Hoe is het alsmaar complexer wordende openbaar bestuur, met publieke én private elementen, zodanig te besturen dat efficiëntie en een meer zakelijke aanpak niet botsen met publieke kernwaarden?

Uit het bovenstaande blijkt dat het in de discussies in verschillende landen nu ook weer niet zo is dat het idee om te kijken naar de private sector helemaal verlaten wordt. Wij zien dat bijvoorbeeld in de uitwisseling van medewerkers, zowel binnen de publieke sector (over verschillende beleidsterreinen en organisaties) als tussen de publieke en private sector. Een verschuiving naar een post-NPM verhaal en meer aandacht voor de 'zachtere' kant van publiek management betekent dus niet dat het 'hardere' NPM-verhaal helemaal aan de kant wordt gezet.

Paradox

Efficiëntie, zuinigheid, kostenbesparing etc. lijken als waarden voorop te blijven staan, zeker ook in tijden van economische crisis. Allerhande reorganisaties en structureel-organisatorische veranderingen worden in de onderzochte landen doorgevoerd om dit te bereiken. Efficiëntie wordt daarbij vooral als breed 'containerbegrip' genomen. Het omvat immers zowel verschillende vormen van prestatie management (zoals contracten, salarisdifferentiatie, maar ook vergroten van verantwoording), als de-bureaucratisering, efficiënte bedrijfsvoering of afslanking van de overheid. Interessant met betrekking tot dit laatste is overigens de paradox dat constante pogingen om te snijden in aantallen ambtenaren samen lijken te gaan met constante pogingen het imago van de ambtenaar te verbeteren. Men is overal trots op de ambtenaar, maar het mogen er niet te veel zijn.

Wellicht is dit laatste symptomatisch voor een relatief smalle blik op bestuurlijke vernieuwing en reorganisatie van de overheid. Er worden in de onderzochte landen weinig fundamentele vragen gesteld bij het bredere begrip 'kwaliteit van de dienstverlening' en de achterliggende keuzes wat men überhaupt wil met de overheid. Wat is de impact die hervormingen mogelijk hebben op beleid en legitimiteit? Wat is het effect van een (drastische) vermindering van het aantal ambtenaren? Kan dat wel in het licht van toenemende vraag bij de burger? Wat is het gevolg het vergroten van mobiliteit onder overheids personeel voor het bedenken en uitvoeren van 'goed' beleid? Wat is, ook, het gevolg van meer marktwerking op 'traditionele' overheids domeinen als zorg of openbaar vervoer?

“Roel Bekker: ‘De overheid is niet ziek, het is meer een permanente fitnessactie.’”

Permanente fitnessactie

Roel Bekker zelf heeft in een interview met Forum (4 juni 2009) aangegeven er aan het eind van zijn periode onder Balkenende IV nog niet te zullen zijn. Volgens Bekker is het immers “geen eenmalige ingreep op een zieke patiënt die daarna weer gezond verder leeft. De overheid is niet ziek, het is meer een permanente fitnessactie”. Vernieuwing kent, met andere woorden, geen einde en er kunnen, gelet op het tempo van alle ontwikkelingen, bovendien nog wel eens heel nieuwe dimensies bij komen. Wie had vijf jaar geleden immers gedacht dat de overheid ook bankier zou moeten worden?

Hoewel de overheid inderdaad nooit zal ophouden met vernieuwing en hervorming kan vergelijkend onderzoek zoals dat nu in Leiden verricht is wel uitkomst bieden over wat wel en wat niet haalbaar ofwel wenselijk is. Laten we hopen dat dit soort onderzoek opgepakt wordt als hulpmiddel om in ieder geval sneller tot adequate maatregelen te komen zonder tijd en geld te verspillen aan zaken die niet zullen werken. Het onderzoek toont, tot slot, dat vernieuwing van de rijksdienst een groot aantal gerelateerde thema's omvat. Dat mag een open deur lijken, maar het is cruciaal als men daadwerkelijk tot vernieuwing en verbetering wil komen in de toekomst.

Snijden in aantallen ambtenaren is, bijvoorbeeld, minder zinvol zonder daarbij ook na te denken over taak en identiteit van de ambtenaar of over welke taken de overheid überhaupt wel en niet zou moeten uitvoeren.

Waar kan het minder en waar moet het meer? Waar liggen mogelijkheden om ambtenaren flexibeler in te zetten en wat zijn mogelijke andere manieren om (bijvoorbeeld) ministeries op te zetten? Op eenzelfde manier zouden discussies over (het terugdraaien van) verzelfstandiging van overheidsdiensten wellicht meer gebaat zijn bij een debat over gerelateerde thema's zoals andere, nieuwe, manieren van coördinatie en afstemming. De grote vragen die bestuurlijke vernieuwing met zich meebrengt zijn gebaat bij een blik op de bredere context, een meeromvattende aanpak en een meer fundamentele (her)bezinning op de rol en functie van de overheid.

1. Promovendus Bestuurskunde aan de Universiteit Leiden.

- Bozeman, B. (2007). Public values and public interest. Counterbalancing economic individualism. Washington, DC: Georgetown University Press.

- Denhardt, R. B. (2007). Theories of public organization. Belmont, CA [etc.]: Thomson/Wadsworth.

- Lynn, L. E., Jr. (2006). Public management: old and new. New York: Routledge.

- Peters, B. G. (2001). The politics of bureaucracy. London [etc.]: Routledge.

- Rainey, H. G. (2003). Understanding and managing public organizations (Vol. 3rd ed). San Francisco, Calif.: Jossey-Bass.

- Steen, T., Kerkhoff, A. D. N., & Van der Meer (red.), F. M. (2009). New Public Management voorbij? Negen landenstudies naar hervormingen binnen de centrale overheid. Instituut Bestuurskunde, Centre for Public Sector Reform.

De Europese Unie: wat is het beste medicijn?

De Europese Unie kampt met een imagoprobleem. Om de euroscepsis te verminderen, is het van belang te kunnen bewijzen wat de meerwaarde van een instituut als de EU is. Bovendien moeten politici zich niet meer aan verantwoordelijkheid op nationaal niveau onttrekken door 'Brussel' de schuld te geven van onpopulaire besluiten en aan te wijzen als beperkende factor van hun autonome beslissingsvrijheid. Wat dient er te veranderen om de EU weer aanzien te geven?

Danielle Bakker, Amber Brantsen, Frédérique Bik & Vanesa Berisha

Het Europees Parlement heeft een nadere beschouwing, omdat dit de enige direct gekozen volksvertegenwoordiging van de EU is, en dus 'de burgers van alle lidstaten [vertegenwoordigt]' (Versluis, 1996: 105). Het huidige Parlement wordt ingedeeld naar nationaliteit. Uiteengezet zal worden of een dergelijke indeling bevorderend is voor de besluitvorming binnen de Unie. De centrale vraag hierbij is of het Europees Parlement een Europese actor is die op nationaliteit of volgens ideologie ingedeeld moet worden.

Ook wordt onderzocht welke vorm van kieslijsten de voorkeur heeft. Dient de huidige vertegenwoordiging te veranderen, en zo ja, zouden Europese kieslijsten de voorkeur verdienen boven de huidige, nationale kieslijsten? Bij de beantwoording van bovenstaande vragen zal de focus liggen op het democratische aspect van het beleidsproces en legitimering van het Europees Parlement naar de Europeanen toe.

"De indeling op grond van nationaliteit gaat recht tegen het grondbeginsel van eenheid in en is daardoor zeer ongewenst."

Ideologie of nationaliteit?

Het Europees Parlement vervult een belangrijke rol in het legislatieve proces van de Europese Unie. Er bestaan zeven fracties (plus één groep van 'niet ingeschreven' Europarlementariërs), met elk hun eigen ideologie (Breeman, Van Noort en Rutgers, 2008: 178). Zowel voor de indeling op grond van ideologie als op grond van nationaliteit zijn er argumenten aan te halen. Wij betogen hier echter dat de indeling op grond van ideologie de voorkeur verdient.

De samenwerking tussen staten zoals we die terugzien in de Europese Unie is historisch van aard. Dit is al terug te vinden in de samenwerking van de staten in het Romeinse Rijk (Breeman, Van Noort en Rutgers, 2008: 166) evenals in de onderhandelingen na de

twee wereldoorlogen. Men zocht toen naar een gemeenschappelijke identiteit die een stabiel Europa zou waarborgen. De intergouvernementele basis van de EU werd steeds meer de supranationale richting opgestuurd. Aan de oprichting van de Europese Unie ligt de eenheidsgedachte ten grondslag met als doel om extreme polarisatie te voorkomen. De indeling op grond van nationaliteit gaat dan recht tegen dit grondbeginsel in en is daardoor zeer ongewenst. Wanneer nationale belangen superioriteit genieten schiet de EU zijn doel voorbij.

De "sense of belonging" is een voorwaarde voor een vruchtbare samenwerking wat resulteert in een gemeenschapsgevoel. Engelen stelt dat wanneer dit gemeenschapsgevoel absent is, 'een Europese beslissing die niet geheel in het belang van een bepaalde lidstaat is, de Europese samenwerking in zijn geheel [dreigt] te delegitimeren in die lidstaat' (2004: 160). Om ruimte te creëren voor samenwerking dient men voort te bouwen op de Europese identiteit en niet meer langs nationale lijnen te denken zodat de EU en het EP gelegitimeerd worden.

De Europese vlag

"Europees Parlement te Brussel"

Draagvlak creëren

Anderzijds is een indeling op ideologie zeer nuttig binnen de EU. Vrijheid van meningsuiting zorgt ervoor dat minderheidsopvattingen in het politieke proces tot uitdrukking komen opdat het functioneren van de democratie wordt bevorderd (Fennema, 1997: 156). Beleidsvorming gaat niet langs één lijn. Door onderhandeling en het sluiten van compromissen zal hier beleid uitkomen dat op voldoende steun kan rekenen. Het creëren van draagvlak voor het beleid is dus een welkome resultante van deze politieke vorm van beleidsvorming (Bovens, 't Hart, Van Twist, 2007: 104). Een indeling op ideologie draagt hierdoor zowel bij aan het democratische besluitvormingsproces binnen de Europese Unie, als aan het legitimeren van haar bestaansrecht.

In de praktijk verenigen nationale partijen zich vaak met elkaar, om zo voor hun landsbelang op te komen. Zo zegt ook Hans van Baalen, VVD-partijleider: 'je doet het voor Nederland.' Staten dreigen meer voorkeur te hebben voor een intergouvernementele samenwerking met oog op behoud van de soevereiniteit (Engelen, 2004: 153). Echter, dit gaat ten koste van het democratische proces en de essentie van het bestaan van de Europese Unie, namelijk het versterken van de Europese identiteit.

Euroscepsis

In veel landen heerst tegenwoordig een steeds groter wordende euroscepsis. Het Europees Parlement geniet weinig aanzien in vergelijking met nationale parlementen. Velen vinden de Europese integratie veel te snel gaan. De nationale sentimenten die bij de kiezer van de Europese verkiezingen een rol hebben gespeeld, hebben volgens onderzoekers deels te maken met angst voor de gevolgen van globalisering (Europa NU, 2009c). Veel lidstaten maken zich zorgen dat deze angst voor verdere uitbreiding leidt tot de ondergang van de EU.

"Veel lidstaten maken zich zorgen dat angst voor verdere uitbreiding leidt tot de ondergang van de EU."

Bij de Europese verkiezingen wordt gekozen op basis van nationale partijen. Echter, wanneer de eenmaal gekozen nationale delegaties zich hebben gevestigd in het EP, voegen zij zich samen in de fracties (Derkzen, 2009). Hoewel deze fracties staan voor een bepaalde politieke overtuiging, kunnen binnen de fracties zeer uiteenlopende partijen voorkomen. Ter illustratie: Stel,

uw stem ging vijf jaar geleden naar de ChristenUnie. Hiermee heeft u ook de Lega Nord uit Italië, de anti-Europese UK Independence Party en de ultrakatholieke homohaters van de Liga Polskich Rodzin (Liga van Poolse Families) indirect gesteund (Derkzen, 2009). De fracties waarin allerlei partijen samenkomen zijn dus zeer onduidelijk voor de EU-kiezer (Voermans, 2009: 28).

Voermans stelt dat ook op politiek terrein samengewerkt dient te worden. De Europese Unie is namelijk niet langer beperkt tot economische samenwerking (2009: 28). Politieke samenwerking tussen 27 lidstaten leidt ongetwijfeld tot problemen. Van Middelaar wordt in het Nederlands Dagblad aangehaald door H. Ester. Hij stelt dat er niet alleen gekeken moet worden naar de botsingen van uiteenlopende belangen. Het is wellicht leerzamer te focussen op de ontmoeting van deze verschillende meningen en visies, en dit te zien als een bevordering van de samenwerking (2009: 13).

"Europees parlamentsgebouw te Brussel"

Politisering gewenst

Prof. mr. L.J. Brinkhorst, hoogleraar internationaal en Europees recht aan de Universiteit van Leiden, pleit voor een partnerschap dat in een vroeg stadium samenwerkt (2008: 6). De strijd van het politieke debat moet bovendien gevoerd worden op Europees niveau, volgens het streven van het Europees Parlement. Het grote probleem ligt vooral bij de nationale kieslijsten. Een verdere politisering van het Europees beleid is gewenst. Uiteindelijk zullen we moeten overgaan op Europese kieslijsten. Dit zal de Europese integratie en daarbij ook de Europese eenheid bevorderen.

Het Europees Parlement is dus een zeer belangrijk orgaan binnen de Europese Unie. Hiertoe is het belangrijk dat de parlementsleden op een juiste manier de Europeanen vertegenwoordigen. Ten eerste moeten zij meer politieke strijd in de Europese debatten gaan voeren. Het Europees Parlement moet ook gericht zijn op eenheid. Hierdoor vergroten we het draagvlak en dit is bevorderend voor de democratie en de legitimiteit naar de Europese burger toe. Daarnaast moeten de Europese lijsten de voorkeur verdienen boven de huidige nationale lijsten, om een duidelijker beeld te creëren. Samenwerking is ook een belangrijke doelstelling. In combinatie met de Europese lijsten en verdere politisering, moet dit komen tot een verenigde Europese Unie waar wij als Europese burgers vertrouwen in hebben en trots op kunnen zijn.

- Bovens, M.A.P., P. 't Hart en M.J.W. van Twist (2007), *Openbaar Bestuur. Beleid, organisatie en politiek*, Alphen aan den Rijn: Kluwer
- Breeman, G.E., W.J. van Noort en M.R. Rutgers (2008), *De bestuurlijke kaart van Nederland*, Bussum: Coutinho
- Brinkhorst, L.J. (2008), *Europese unie en nationale soevereiniteit*, Leiden: Universiteit Leiden
- Derkzen, S. (2009), 'Grensoverschrijdend stemmen', *Vrij Nederland*, 26 mei
- Engelen, E. (2004), *De staat van de democratie: democratie voorbij de staat*, Amsterdam: Amsterdam University Press
- Europa NU (2009c), <http://www.europa-nu.nl>
- Fennema, M. (1997), 'Het recht op Vrije Meningsuiting tegenover het Recht op Bescherming tegen Rassendiscriminatie', in: H. de Witte (red.), *Bestrijding van Racisme en*
- *Rechtsextremisme: Wetenschappelijke Bijdragen aan het Wetenschappelijke Debat*, Amersfoort: Acco, pp. 155-170
- Vershuis, E. (1996), 'Het Europees Parlement: marginaal of machtig?', in: A. van der Vleuten (red.) (2007), *De bestuurlijke kaart van de Europese Unie*, Bussum: Coutinho
- Voermans, W. (2009), 'We hebben een ander Europarlement nodig', *Trouw*, Podium, 26 mei

Efficiency Down Under

Het efficiëntiedebat zoekt een antwoord op de vraag hoe de organisatie van de overheid ingericht moet worden om optimaal bij te dragen aan een efficiënte oplossing van maatschappelijke problemen. Dit artikel is gebaseerd op het project 'Rijksdienst voor de Toekomst', dat tot doel heeft om een overzicht te geven van de belangrijkste internationale trends en ontwikkelingen van bestuurlijke vernieuwing. Het kan worden gezien als een deelonderzoek van dat project en zal in die context het recente efficiëntiedebat in Australië in kaart brengen.

Rutger de Klerk en Koen van den Heuvel

De efficiëntie en effectiviteit van de overheid krijgt in Australië veel aandacht van de regering. De Labor Party, vanaf 2007 de regerende partij van Australië, heeft deregulatie als speerpunt genomen (Tanner, 2008-1). De huidige minister van Financiën, Lindsay Tanner, is ook minister van deregulatie, want "you need a Finance Minister as guardian of fiscal discipline, and a Deregulation Minister as guardian of regulatory efficiency. The two roles fit naturally together, and I am very pleased to have both of them" (Tanner, 2008-2).

Het huidige kabinet heeft een 'deregulatie-agenda', om beleid en regelgeving effectiever en efficiënter te maken (Department of Finance, 2007). Aanleiding hiervoor was 'Taskforce Banks', die heeft onderzocht waar hervorming van de regelgeving onmiddellijke voordelen kan bieden voor het bedrijfsleven. Begin 2006 kwam hun rapport uit, dat grotendeels wordt onderschreven door de regering (Australian Government, 2006). In navolging van dit nationale voorbeeld hebben ook de samenwerkende politieke leiders van alle deelstatelijke en territoriale overheden besloten om de hervorming van regelgeving tot hoogste prioriteit te maken (COAG, 2006).

Red tape

In 2007 brengt het Management Advisory Committee (MAC) een rapport uit; "Reducing red tape in the Australian Public Service". Het rapport bevat een reeks voorstellen om de administratieve lasten voor de agentschappen te verminderen zonder afbreuk te doen aan publieke verantwoording (Shergold, 2007). De MAC ontdekt dat er veel misverstanden bestaan bij ambtenaren over instructies, financiële bevoegdheden en administraties, waardoor deze processen ingewikkelder en tijdrovend worden. Met de juiste informatie moet dit bestreden worden (Department of Finance and Deregulation, 2008).

Vlag van Australië

"Er bestaan veel misverstanden bij ambtenaren over instructies, financiële bevoegdheden en administraties, waardoor deze processen ingewikkelder en tijdrovend worden."

Een belangrijke hervorming binnen de Australische overheid is de "whole of government approach (WoG)". Dit is een aanpak waarbij overheidsorganen zich verantwoordelijk voelen voor het gehele overheidswerk, en niet enkel voor de aan hen toegewezen taken (Management Advisory Committee, 2004: 4). Hoewel Australië niet vooroploopt met de invoering van WoG, zitten ze wel in de kopgroep, vlak achter andere Commonwealth-landen als Engeland en Canada (Halligan, 2006). Zo introduceerde Australië in 2001

een interdepartementaal maatregelenpakket voor het sociaal vangnet (Vanstone, 2001), en in 2008 wordt werkloosheid zo interdepartementaal bestreden (Barnett, 2008).

De eerder genoemde minister van deregulatie, Tanner, is voorzichtig met de WoG-aanpak. Zo zegt hij: "we know that 'whole of government' or coordinated arrangements are not suitable for all situations. We do not intend to implement a 'one-size-fits-all' strategy for information technology purchases across all agencies. This has been tried and has failed" (Tanner, 2008). Toch is hij wel enthousiast over WoG. Zo zegt hij in 2009 bij de presentatie over een rapport over een uniform rijksbreed subsidiebeleid het volgende: "This is the first time that there has been whole of government rules and guidance for Ministers and officials on grants administration. Under these new guidelines approval will only be given to spending proposals that demonstrate efficient, effective and ethical use of Government resources and importantly, are in line with policies of the Commonwealth" (Tanner, 2009).

Elektronische overheid

In Australië wordt intensief gebruik gemaakt van het internet. Vanaf 1999 is de 'Electronic Transaction Act' van kracht, een wet die regelt dat elke overheidsinstantie haar diensten 'elektronisch' moet gaan aanbieden (Yigitcanlar, 2003). Deze vorm van E-Government leidt tot meer responsiviteit, een geïntegreerde overheid en een betere dienstlevering (Management Advisory Committee, 2002). Verder kan E-Government ook helpen om de verschillende overheidsdiensten beter te laten samenwerken volgens het WoG-principe.

De technologie van E-Government vergemakkelijkt een andere hervorming in de Australische overheid: prestatiemeting. Prestatiemeting is te gebruiken om te toetsen of bepaald beleid effectief en efficiënt wordt uitgevoerd. De overheid van Australië heeft haar verschillende redenen voor prestatiemeting op een rijtje gezet in haar 'Report on government service 2009' (2009: 3-5). Zo helpt het overheidsinstellingen om

verantwoordelijkheden te verduidelijken. Daarnaast is het gemakkelijker om de bevolking te informeren over de prestaties van de overheid. Tot slot voorziet prestatiemeting de overheid van indicatoren, waarbij de prestaties over een bepaalde tijd kunnen worden vergeleken, maar ook interdepartementaal wordt vergelijking mogelijk.

"Door middel van E-Government is het gemakkelijker om de bevolking te informeren over de prestaties van de overheid."

Ambtenaren

Prestatiemeting staat op gespannen voet met deregulatie. Dit blijkt uit een overzicht van de totale grote van het ambtenarenapparaat. Daaruit blijkt dat hoeveelheid ambtenaren in Australië vanaf 1991 tot 2001 aan het dalen is, maar dat vanaf 2001 het aantal weer stijgt. Dit staat haaks op de efficiency die Australië wil nastreven (Halligan, 2003: 73-74, Australian Public Service Commission, 2008: 15-17).

Er zijn meerdere ontwikkelingen in Australië die een efficiëntere overheid nastreven. Zo wordt onderzocht hoe de regeldruk voor bedrijf en bestuur verminderd kan worden. Ook wordt de eenheid binnen de overheid wordt vergroot door overheidsinstanties meer en beter te laten samenwerken volgens het WoG-principe. Daarnaast wordt E-Government ingezet om diensten richter en goedkoper aan te bieden en om overheidsdiensten beter te laten samenwerken. Ten slotte is prestatiemeting in Australië van belang, waarbij de effectiviteit en efficiency wordt bekeken.

Efficiëntieverbeteringen zijn niet makkelijk aan te tonen. Zo is er na alle maatregelen geen daling van het aantal ambtenaren. Het is daarom hoopvol dat minister Tanner niet onverdeeld positief is over de WoG-benadering en de nadelen hiervan erkent. Er is nog veel winst te behalen op het gebied van een efficiëntere overheid, maar duidelijk is dat het onderwerp veel aandacht krijgt.

- Australian Government (2006), 'Government Response to the Report of the Taskforce on Reducing the Regulatory Burdens on Business'.
- http://www.finance.gov.au/publications/2006-e-government-strategy/docs/e-gov_strategy.pdf
- <http://www.apsc.gov.au/stateoftheservice/index.html>
- Barnett K & Spoehr, J (2008) Complex not simple: The vocational education and training pathway from welfare to work, NCVER, Adelaide.
- Department of Finance and Deregulation (2008) Reducing Red Tape - Dispelling some myths in Australian Government administration
- <http://www.finance.gov.au/obpr/about/index.html>
- Halligan, J (2003), 'The Australian public service: refining boundaries', in: Civil service systems in Anglo- American countries, Edward Elgar Publishing, pp. 70-107.
- Halligan, J. (2006), 'The Reassertion of the Centre in a First Generation Reforming System', in T. Christensen and P. Lægreid (eds.), Autonomy and regulation. Coping with agencies in the modern state, Edward Elgar, Cheltenham.
- Management Advisory Committee (2004). Connecting government: whole of government responses to Australia's priority challenges: Good practice guides. Commonwealth of Australia, Canberra
- <http://www.apsc.gov.au/mac/technology.htm>
- <http://www.apsc.gov.au/mac>
- Shergold, P (2007) Manion Lezing, uitgesproken op 28 februari 2007.
- http://www.financeminister.gov.au/speeches/2008/sp_20080521.html
- Tanner, Lindsay (2008-2) Speech "Relieving the burden on business - Labor's deregulation agenda", Sidney institute, Sydney
- http://www.financeminister.gov.au/media/2009/mr_382009.html
- <http://www.together.gov.au>.
- <http://publications.ksu.edu.sa/Conferences/eGovernment%20Conference/Eo8.pdf>.

COLUMN

door Marjoleine van Egeraat

De mens: een 'zoon politikon'?

Bestuurlijke vernieuwing, wie heeft daar tegenwoordig nog kaas van gegeten? De welbekende politieke kopstukken spreken er heden ten dage weinig over. Mijn zoektocht naar pittige uitspraken of actuele kwesties omtrent bestuurlijke vernieuwing leidde tot de conclusie dat wellicht een 'nieuwe' periode is aangebroken waarin het thema bestuurlijke vernieuwing wat naar de achtergrond is verdwenen. De oud-minister van Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties, Alexander Pechtold, is weliswaar voor vele mediakarretjes te spannen, maar de schreeuw om een bestuurlijk vernieuwend Nederland is wat gesmoord. Wellicht is het de spreekwoordelijke stilte voor de storm. Immers, de Tweede Kamerverkiezingen vinden pas in 2011 weer plaats. Of likt Pechtold zijn wonden na zijn ministerschap van 'spek en bonen' en slaat hij een vernieuwde weg in?

Een vernieuwde weg, daar las ik laatst een mooie parabel over. Hendrikje van der Meer, oud-voorzitter van het Landelijk Congres der Bestuurskunde (LCB) 2004, vergeleek in haar openingsspeech het vernieuwingsproces met een vakantie. Zoals

eenieder zal herkennen, luidt het besluit op vakantie te gaan slechts het begin in van veel voorpret en heftige discussie. Wanneer de langverwachte beslissing om te gaan wandelen eindelijk is genomen, begint het avontuur. "Eenmaal aan het wandelen blijkt het pad dat u had uitgezocht toch niet aan alle verwachtingen te voldoen. U dacht dat het een goed begaanbaar pad was, maar het blijkt een met planten overwoekerd pad te zijn waardoor het wandelen toch iets zwaarder wordt. U staat voor de keus, omlopen, springen of teruggaan". Zo staan ook bestuurders voor de uitdaging om de lang bediscussieerde vernieuwing via juiste banen te implementeren. Dit is inherent aan ieder beleidsproces. Voorafgaand aan dit moeizame proces is het wellicht interessant om even stil te staan bij de achterliggende gedachte van bestuurlijke vernieuwing. "Why bother?"

Voorstanders van bestuurlijke vernieuwing redeneren vaak dat de burger door processen van ontzuiling, individualisering en deconfessionalisering is geëmancipeerd. Hij is mondiger, beter opgeleid en zelfbewuster geworden. De overheid daarentegen 'moddert nog steeds voort' en kan de ingrijpende ontwikkelingen in hoog tempo niet bijbenen. De oplossing: "minder regels en meedoen". Mijn vraag is, willen wij burgers dat ook? Is de mens werkelijk een 'zoon politikon' (een politiek of beter gezegd sociaal dier), zoals Aristoteles beweerde? Zit het in de natuur van de mens om het 'goede leven' na te streven door middel van deelname aan de publieke zaak? Kunnen wij het publieke belang overzien of redeneren wij voornamelijk uit eigenbelang? Kortom, hoe logisch is de redenering dat de geëmancipeerde, geïndividualiseerde burger mee wil doen aan het besturen van ons land? Denkt, met alle respect, ma Tokkie als zij 's ochtends haar tanden heeft gepoetst, aan het publieke belang? Of laat zij de spreekwoordelijk kaas niet van haar brood eten en maakt zij zich hard voor haar eigen bestaan? Een hoop vragen, een hoop discussiepunten. Kortom, het wordt tijd dat bestuurlijke vernieuwing weer op de agenda komt te staan. Wellicht kan de heer Pechtold in Londen weer inspiratie opdoen.

- Congresverslag Landelijk Congres der Bestuurskunde 'Grenzeloos vernieuwen? De mogelijkheden en beperkingen voor het openbaar bestuur', mei 2004

Van erebaantje tot bemiddelaar

De veranderende positie van de burgemeester

Zowel op maatschappelijk gebied als binnen de gemeentelijke organisatie is de rol die de burgemeester vervult aan het veranderen. Dit komt door een aantal ontwikkelingen die hebben plaatsgevonden op verschillende terreinen. De vraag is wat de oorzaken zijn van deze verandering en hoe de burgemeester het ambt in de toekomst op een goede manier kan vormgeven.

Thijs de Bruijn

Het burgemeesterschap werd lange tijd gezien als een erebaantje. Aan het begin van de 20ste eeuw werd het burgemeesterschap meestal van vader op zoon overgedragen. Vaak waren de burgemeesters afkomstig uit ambtelijke kringen met een voorgeschiedenis als gemeenteambtenaar. De jaren na de oorlog stonden in het teken van de professionalisering van het lokaal bestuur. Hierdoor veranderde de functie van de burgemeester: hij werd de echte leider van het lokaal bestuur. Terwijl er door de jaren heen steeds meer beleidsinhoudelijke portefeuilles overgenomen zijn door wethouders, is de burgemeester verantwoordelijk gebleven voor de openbare orde en veiligheid.

"Sleutels" van Leiden

Veranderingen

Er zijn op verschillende terreinen ontwikkelingen geweest die de rol van de burgemeester hebben beïnvloed en daardoor het burgemeestersambt hebben veranderd. Deze ontwikkelingen kunnen worden onderverdeeld in sociaal-maatschappelijke en bestuurlijke veranderingen.

Belangrijk verschijnsel op maatschappelijk gebied is de multiculturele samenleving. De burgemeester heeft als taak de sociale cohesie binnen een gemeente te versterken. Dit wordt bemoeilijkt door de vervaging van sociale en etnische grenzen. Door economische en politieke bevolkingsbewegingen ontstaat er een zeer diverse bevolking. En dat vraagt om een burgemeester die een bindende rol speelt.

Een ander verschijnsel is dat burgers steeds meer gaan verwachten van het lokaal bestuur en daardoor ook van de burgemeester. De bevolking wordt steeds kritischer en mondiger. Eén van de oorzaken hiervan is dat informatievoorzieningen van de gemeente beter en groter worden door technologische ontwikkelingen. De bestuurders en de burgers staan hierdoor dicht bij elkaar. Ook kunnen traditionele media bestuurders steeds makkelijker bereiken. Daarmee moet de burgemeester, als eerste woordvoerder van de gemeente, goed mee kunnen omgaan. Want juist dan zal hij door de burgers worden beoordeeld.

'Door de opkomst van de netwerksamenleving is de positie van de burgemeester kwetsbaarder geworden'

Netwerksamenleving

Nederland wordt steeds meer een netwerksamenleving. Dit betekent dat er bij een besluitvormingsproces meer actoren een rol spelen. Hierdoor is overleggen, samenwerken en consensus zoeken noodzakelijk. Er

wordt gehandeld in een veld met publieke en private organisaties. Aan de burgemeester de taak om ook hier een bindende rol te spelen en het proces te sturen. Een voorbeeld hiervan zijn de veiligheidshuizen in Nederland. Hier wordt relevante informatie uitgewisseld tussen medewerkers van de gemeente, politie, OM, de sociale dienst en nog andere instanties. Door de hoeveelheid aan actoren op publiek en privaat terrein, moet de burgemeester besturen via horizontale en verticale netwerken. Dit wordt met een modern woord 'Governance' genoemd. Deze nieuwe ontwikkeling zorgt er voor dat de burgemeester minder autonoom kan opereren.

Een tweede bestuurlijke ontwikkeling is regionalisering en internationalisering. Meer vraagstukken worden op een hoger niveau besproken waardoor de burgemeester een rol als ambassadeur van de gemeente op zich moet nemen. Er kan sprake zijn van verschillende belangen op regionaal en lokaal niveau. De burgemeester kan hierdoor in conflict komen met het lokale bestuur. Doordat er op regionaal niveau besluiten worden genomen verdwijnt er een stukje autonomie van het lokaal bestuur.

Beeldvorming

De zichtbaarheid van de burgemeester is bovendien gegroeid door het toegenomen aantal bevoegdheden op het gebied van openbare orde en veiligheid. Een andere reden is dat de media veel meer aanwezig zijn dan vroeger. Zij spelen een grote rol in de beeldvorming van de burgers. Daarnaast neemt de gemeente meer regietaken op zich waardoor zij wordt aangesproken als eerste overheid.

De burgemeester is de afgelopen jaren kwetsbaarder geworden. Ten eerste heeft de raad de bevoegdheid gekregen om de burgemeester weg te sturen. Ten tweede zorgt de opkomst van de netwerksamenleving ervoor dat burgemeesters keuzes moeten maken. Kiezen ze ervoor om op de lange termijn op strategieën te focussen of houden ze zich bezig met het mobiliseren van middelen voor de uitvoering van beleid. Tenslotte hebben burgers hogere verwachtingen die de burgemeester moet zien te realiseren.

Zwaarder en dynamischer

Door al deze ontwikkelingen wordt het burgemeestersambt steeds zwaarder en dynamischer. Om als burgemeester de taken nog beter tot uitvoer

te brengen kunnen er een aantal veranderingen in overweging worden genomen.

Ten eerste moet er gekeken worden naar de benoeming van de burgemeester. Die geschiedt door de Kroon op voordracht van de commissaris van de Koningin in de desbetreffende provincie. Per gemeente verschillen de kwaliteitseisen die van de burgemeester verwacht worden. Daarom zou het goed zijn als de raad vooraf een profielschets zou maken van eigenschappen waar een nieuwe burgemeester aan moet voldoen. Vervolgens kan bij de selectie van kandidaten rekening worden gehouden met de profielschets.

'Het zou goed zijn als de raad vooraf een profielschets maakt van eigenschappen waar een nieuwe burgemeester aan moet voldoen'

Geen beste manier

De stijl van leidinggeven is ook belangrijk. Leiderschap kan worden onderscheiden in sterk en zwak leiderschap. Sterkleiderschap wordt geassocieerd met richtinggevend en individueel leiderschap. Zwak leiderschap wordt geassocieerd met verbindend en bemiddelend leiderschap. De beste manier van leidinggeven bestaat niet, elke situatie vraagt om een andere aanpak. Zwak leiderschap kan in een netwerksamenleving soms effectiever zijn, maar de roep om sterk leiderschap is in de samenleving steeds meer aanwezig.

Tenslotte zouden de burgemeester en wethouders verder kunnen professionaliseren. Dit kan gebeuren op het gebied van publiek leiderschap, rolopvattingen van burgemeesters, openbare orde en veiligheid en de communicatie.

Afhankelijk van hoe de maatschappelijke en bestuurlijke vernieuwingen zich verder ontwikkelen zal de rol en de taak van de burgemeester veranderen. Professionalisering en de stijl van leiding geven zullen hierdoor in de toekomst belangrijker worden. Aan het college en de raad de taak om een duidelijke profielschets te maken voor de volgende burgemeester.

- Nederlands genootschap van Burgemeesters (2009), Tussen trends en toekomst; verkenning naar de ontwikkeling van de burgemeesterfunctie, NGB.
- <http://www.minbzk.nl/onderwerpen/openbaar-bestuur/politieke/burgemeesters>
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2009), Notitie: Burgemeester en Veiligheid.
- Cachet, L. (2003), De veranderende positie van de burgemeester: over kloof tussen formeel en feitelijk. "In Houtman, D., Steijn, B. en Male, J. van, Cultuur telt: sociologische opstellen voor Leo d'Anjou Maastricht: Shaker Publishing BV.
- Kamerstukken II, 2008/09, 28 684, nr. 178 (Eerste voortgangsrapportage van het project Veiligheid begint bij Voorkomen).

'Sleep is overrated'

De week van... Charlotte Hagenaar

Charlotte Hagenaar (23) is tweedejaars student bestuurskunde en dit jaar secretaris van studentenvereniging SIB (Studentenvereniging voor Internationale Betrekkingen). Ze probeert dit zo goed mogelijk te combineren met haar studie. Bestuurskundige Berichten liet Charlotte een week lang een dagboek bijhouden over haar studie en andere bezigheden.

Charlotte Hagenaar

Dinsdag 3 november

Van 9:00 uur tot 11:00 uur had ik op Plexus een bestuursvergadering waar ik weer mocht notuleren. 'Sleep is overrated' zeggen we dan. Vanuit de BV hol ik door naar mijn eerste hoorcollege van de week, Kwantitatief Onderzoek. Niet mijn favoriete vak, al dat gedoe met getallen is echt niet aan mij besteed. Daarna door naar het Hok, ons kantoortje op de derde verdieping van Plexus. Nog de laatste hand aan de notulen gelegd en wat mails beantwoord. Rond 6 uur 's avonds met mijn zus naar ons ouderlijk huis gefietst om de verjaardag van onze moeder te vieren, waar we ook bleven slapen.

"Hierna brak mijn eerste rustpuntje van de week aan, lunchen met een medestudente."

Woensdag 4 november

De wekker ging wederom vroeg, half acht. Ik haastte me naar Plexus waar ik met de vorige secretaris om 10 uur had afgesproken om alle documenten voor de ALV te printen. Ik had zelf ingeschat hier zo'n uurtje mee bezig te zijn, zodat ik mijn college Vergelijkende Bestuurskunde van 13:00 uur tot 15:00 uur nog kon halen. Bleek hem toch niet te gaan worden... Verder bedacht ik me dat er nog spullen thuis in Voorschoten stonden die ik moest gaan halen. Ik was net op tijd klaar om rond tien voor 5 naar restaurant Oudt Leyden te gaan, waar we zouden eten en onze ALV om 19:47 uur begon. Gelukkig verliep de ALV goed en duurde het minder lang dan gedacht waardoor ik rond één uur in mijn zus haar kamer op de bank neer kon vallen.

Donderdag 5 november

Ik had enige moeite om op tijd te zijn bij mijn Beleid II werkgroep van 9:00 tot 12:00 uur. De docent besprak de papers die we de week daarvoor hadden ingeleverd.

Hierna brak mijn eerste rustpuntje van de week aan, lunchen met een medestudente. Van 13:00 tot 15:00 uur had ik college van Beleid II, waarbij de docente zoals gewoonlijk met een hoog tempo door de stof ging. Daarna als een idioot naar mijn zus haar kamer geraced om me om te kleden voor mijn propedeuse uitreiking om 16:15 uur. Na de uitreiking snel wat (onverantwoord) eten gescoord aangezien ik om 16:45 uur voor de sociëteit van Augustinus had afgesproken met mijn bestuur voor de constitutieborrel van de HSVL om vervolgens door te gaan naar de volgende van ISN-I. Even na tien was ik weer bij mijn zus terug op de kamer voor wat broodnodige uurtjes slaap.

Vrijdag 6 november

Om 9:00 uur hebben Bruno, onze penningmeester Nick en ik de drank voor onze constitutieborrel in ontvangst genomen op Plexus. Na snel nog een gastenboek te hebben aangeschaft was ik net op tijd voor mijn hokdag

die om 11:00 uur begon. Bruno kwam mij aflossen zodat ik naar mijn Kwantitatief Onderzoek werkgroep van 13:30 uur tot 14:30 uur kon gaan. Daarna weer hollen om me om te kleden en terug te haasten naar Plexus waar we om 4 uur begonnen met het opbouwen van onze constitutieborrel die om 17:00 uur zou beginnen. De nodige last minute stress later stond het voltallige bestuur klaar om de gasten te ontvangen. Na een leuke borrel gingen we om 20:30 uur naar restaurant de Malle Jan voor een etentje met het bestuur en directe familie. Een mooie afsluiting van een goede maar zeer drukke week die ik zonder de steun van mijn lieve bestuursgenoten en familie niet vol zou houden!

Maandag 2 november

Vandaag stond geheel in het teken van de ALV-notulen vanwege onze Beleids-ALV aanstaande woensdag. Ik moest nog twee uur opnames van de vorige ALV uitwerken, gelijkstaand aan acht uur typen. Reken maar uit... Om 16:00 uur leg ik de notulen even opzij om onze wekelijkse nieuwsbrief, de SIB-mail te maken. Deze kon er om 6 uur uit. Snel wat gegeten, zodat ik bus 45 kon halen om vanuit mijn kamer in Voorschoten op tijd in Leiden te zijn voor het notuleren bij een vergadering van Welmoed, onze Commissaris Intern, en de acht Themagroepen die onze vereniging rijk zijn. Eenmaal thuis wachtten nog redelijk wat minuten ALV op me waardoor ik pas om drie uur 's nachts mijn bed op kon zoeken.

Bestuurskunde

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Bestuurskunde Wetenschap

Word nu lid van de Vereniging voor Bestuurskunde voor het Speciale studententarief van € 16,80 per jaar.

Je ontvangt dan gelijk vier keer per jaar het tijdschrift Bestuurskunde.

Meer informatie? Surf naar www.bestuurskunde.nl

Vereniging voor Bestuurskunde

DE BRUG TUSSEN THEORIE EN PRAKTIJK

COLUMN

door Dr. J.J.J.M. Wuisman

Development Administration in non western societies

Bestuurskunde, of Public Administration, draait eigenlijk om een antwoord te vinden en geven op de vraag: "Besturen, hoe doe je dat?" Het beantwoorden van deze vraag is verre van eenvoudig. De centrale vraag van Development Administration (of ontwikkelingsbestuur) lijkt op het eerste gezicht specifieker: "Een land, gebied, gemeenschap of een specifieke categorie of groep mensen tot ontwikkeling te laten komen, hoe doe je dat?" Het is de toepassing van de leer van de bestuurskunde op een meer of minder scherp afgebakend terrein. Maar ook dat is alles behalve eenvoudig!

Het vak Development Administration (of Ontwikkelingsbestuur) is al sinds de oprichting van de opleiding Bestuurskunde in 1984 een min of meer vast onderdeel van het onderwijsprogramma. De woorden "min of meer" zijn in dit verband terecht omdat de plaats van dit vak in het curriculum en de positie van de betrokken docenten in de loop van de tijd nogal eens is veranderd. Na een voorspoedige start in 1984 en een snelle groei in de vijf tot zes jaren daarna, volgde in het begin van de jaren negentig een moeilijker periode. Na het vertrek van enkele docenten bleef er relatief weinig interne capaciteit over en werd het vak een tijd lang van buiten het Instituut aangestuurd. Pas aan het einde van de jaren 1990 kreeg Development Administration in Non-western societies, samen met het vak Public Administration of Non-western Societies (dr. F. de Zwart), en aangevuld met het vak International Organizations (Prof. Voorhoeve) een wat vastere plek in het onderwijsprogramma. Studenten konden deze vakken kiezen als onderdeel van hun afstudeerspecialisatie in het veld van International Development Administration (IDA), en kregen hiervoor ook een speciale aantekening.

De gehele periode overziende, hebben de vakken op het terrein van International Development Administration (IDA) steeds op een grote belangstelling van de kant van de studenten kunnen rekenen. Het aantal deelnemers aan de verschillende cursussen lag meestal tussen de dertig en veertig, met uitschieters tot in de vijftig. Niet gering is bovendien het aantal studenten dat in het kader van hun specialisatie in een of ander niet-westerse land een onderzoeksstage hebben gedaan. Een respectabel aantal van hen heeft ook een werkring gevonden dat met de Public en Development Administration in Niet-westerse landen verband houdt, zowel in Nederland als daarbuiten.

Development Administration als vakgebied en werkterrein wordt vooral gezien in relatie tot de zogenaamde niet-westerse landen, en ook het verhogen van de levensstandaard en verbetering van de leefomstandigheden van mensen in een benadeelde of achtergestelde maatschappelijke positie. Bovendien wordt bij het horen van de term Development Administration gewoonlijk als eerste gedacht aan zaken zoals armoedebestrijding, verbetering van de voedselsituatie, verschaffen van schoon drinkwater, publieke voorzieningen op het terrein van onderwijs en gezondheidszorg, geboortepanning, bestrijding van malaria en AIDS/HIV, etc.

Maar minstens even belangrijk zijn technische vernieuwing, de introductie van nieuwe productiemethoden en organisatievormen, hervorming van de economie, politiek en het bestuur, het voeren van open maatschappelijke debatten over cruciale maatschappelijke vraagstukken en, last but not least, de bevordering van kunst en literatuur. Echter, het tegengaan van milieuvervuiling (lucht, bodem en water), bestrijding van bodemerrosie, verlies van vruchtbaarheid en de bescherming van de biodiversiteit (planten, dieren, insecten) horen er ook bij. Kortom, Development Administration heeft een heel uitgebreid werkterrein van onderzoek en praktijk.

De vakken op het terrein van Development Administration genieten nog steeds grote belangstelling. Maar vanwege het wegvallen van de specialisatie International Development Administration (IDA) bij de meest recente hervormingen van het onderwijsprogramma van de opleiding Bestuurskunde, zou er wel eens een periode van magere jaren kunnen aanbreken.

Van culturele diversiteit tot menselijke bingo

Het nieuwe studiejaar is alweer een tijdje aan de gang en ook de B.I.L. heeft al de nodige activiteiten voor haar leden georganiseerd. Van het allereerste sportieve feestje in de HIFI tot de masterexcursie naar het International Criminal Court, er zijn weer veel activiteiten georganiseerd! Hierbij het verslag van het eerste Café de Vijfde.

Janna Cheretis

Op donderdag 8 oktober was het tijd voor het eerste Café de Vijfde van het nieuwe collegejaar. Docenten en studenten konden onder het genot van een drankje ervaringen uitwisselen en elkaar (beter) leren kennen. Net als bij voorgaande edities kwam ook ditmaal een docent spreken over zijn onderzoek. Deze keer was de eer aan de heer De Zwart. Zijn onderzoek richt zich op de culturele diversiteit in het ambtelijke apparaat. De Zwart vindt het opmerkelijk dat de afspiegeling van autochtoon-allochtoon, zoals de samenleving die kent, niet in het ambtelijke apparaat wordt gerepresenteerd. Zeker een punt van discussie en na afloop werd er dan ook druk nagepraat over dit onderwerp.

BEL-gids

Na een kort intermezzo, waarbij de droge kelen werden geolied met drankjes, werd de BEL-gids uitgereikt. Na een jaar lang alle tentamens en colleges geanalyseerd te hebben kon de BEL-commissie dan nu het overzicht in de gids presenteren. Door middel van paneldiscussies en contact met docenten evalueert de BEL het onderwijs vanuit het perspectief van de studenten. De heer Steunenberg had de eer de allereerste BEL-gids in ontvangst te nemen en hopelijk zien we de aanbevelingen snel terug bij de verschillende vakken.

Opleidingscommissie

Een opleiding zonder opleidingscommissie is natuurlijk ondenkbaar. Daarom werd tijdens Café de Vijfde de nieuwe opleidingscommissie gepresenteerd. Linda de Seuren-Jacquet representeerde de commissie en vertelde wie er dit jaar aan deelnemen, wat de commissie doet en vooral, wat de commissie wil gaan doen. De contacten verbeteren tussen de studenten en het departement is een van de prioriteiten en gelukkig is Café de Vijfde daar ook voor: docenten en studenten dichterbij elkaar brengen.

'Human bingo'

Café de Vijfde eindigde met een knallende en voor iedereen erg grappige afsluiter: het zogenoemde 'human bingo'. Om iedereen beter te leren kennen had de commissaris activiteiten, Johan, een menselijke bingo verzonden. Opdracht: vind zo snel mogelijk medestudenten/docenten die matchen met de kenmerken die op je kaartje staan. Wie wist bijvoorbeeld dat de heer Steunenberg graag in bad gaat en dat Johan eigenlijk niet kan zwemmen? Zo eindigde de middag met twee winnaars. De heer Steunenberg en Lianne Schoof, gefeliciteerd!

Overzicht van de plaatsgevonden B.I.L.-activiteiten in het collegejaar '09-'10

- 10 september: B.I.L.-SPIL feest
- 17 september: B.I.L.-Diner
- 29 september: B.I.L. -pokeren
- 8 oktober: Café de Vijfde
- 23 oktober: After Tentamen Borrel
- 29 oktober: Masteractiviteit ICC
- 24 november: Speeddate met bedrijven
- 26 november: B -Feest
- 3 december: Eerstejaarsexcursie
- 8 december: Café de Vijfde

To the roots of the European Union

International master student Simay Petek

In order to get to know more about our international and master students we had an interview with Simay Petek. Simay is an international student from Turkey where she finished her bachelor in Ankara. She came to Leiden to study European Governance.

door Lisa Blanken

What did you do before you came to Leiden to study European Governance?

Before I came here I studied political science and public administration as my major and international relations as my minor -a four-year bachelor- at the Middle East Technical University in Ankara. The name makes people often think that it is a technical university. This was the case when it was established in 1956. In Turkey it is now known as the second best university in the country, also famous for practicing social sciences. When you enter the university, before starting with your bachelor, you start with a preparatory year learning English to make sure you're able to deal with the articles for the rest of the study. This is important because the education language at the university is entirely English. Next to my studies, I have always been an active student following internships at several NGO's and some units of the Turkish government. Furthermore, my short-time experiences at the Dutch Embassy in Ankara and NIHA (Netherlands Institute for Higher Education in Ankara) was of great value in contributing to my personal development.

Why did you choose for Leiden and the Netherlands?

I made a conscious decision about coming to and studying in Leiden. In the second year of my bachelor I already knew that I wanted to do a Master's degree. I wanted to study something related to European Studies, because Turkey's relations with the European Union is a hot topic in the media since 2005. That was the time when negotiations for the accession of Turkey were officially started. Since then the issue has become such a matter of daily life that not only politicians and academics give speeches on the topic; but also taxi drivers talk about it. At that time there weren't many courses focused on European Studies at my own department therefore I took some courses from other departments such as International Relations. There, I was taking courses from professors who made me aware of the courses

at the University of Leiden. Erik Jan Zürcher, who is very successful in Leiden concerning Turkish studies, is well known in Turkey and that was important to me. In addition, thanks to Erasmus scholarship, I spend six months in Köln, Germany, during my third year. There I took some courses of Prof. Dr. Wolfgang Wessels at the Jean Monnet Chair for European Affairs at the University of Cologne. I liked the European environment in general and I decided to do my Master either in Germany, Belgium or the Netherlands. The reason not to think about other countries was the fact that I wanted to go to the roots of the European Union. A friend of mine who studied in Leiden last year could help me with all the practical arrangements. It also helped that my boyfriend lives in the Netherlands. Last but definitely not least, the prestigious HSP Huygens scholarship by the Dutch Ministry of Education, Culture and Science gave me this unique opportunity to make my master degree plans in Leiden come true.

You are now studying here for more than a month; do you like it so far?

Although I like the program now, the courses in the first half of the semester weren't the best experience. The first two months were mainly filled with state of the art courses. The classes were very crowded and the courses were quite hard, partly because of the heavy workload. Also, the fact that there weren't many international students at my department wasn't pleasant for me. Through the end of the first block, we had an evaluation meeting giving feedback on the courses together with Wim van Noort and Jolanda Den Heijer. There was a lot of talk about how the courses were taught because a lot of students thought that we would start with our specializations right away. Now I see the importance of those courses and I enjoy my master. At the moment I am happy taking courses of Dr. Dimitrova, Dr. Steunenberg and Dr. Wuisman. I am also currently taking part in a Capstone Project on Turkey and the EU with Dr. Steunenberg.

'I am into networking. That's why I became a member of the B.I.L.'

You also became member of our study association B.I.L., what do you think of it?

During our introduction day we were really looking forward to meet the different study associations. I am into networking. That's why I became a member of the B.I.L. As Master students of Public Administration we visited the International Criminal Court and I enjoyed it very much. During this trip I got to know both the institution itself and more students in my study and from the B.I.L.

What did you think of the International Criminal Court?

I really liked it and learned a lot about it. I had never been to an institution in the Netherlands before. So going to the ICC was a good experience. It was a shame that we were not able to see the hearing because it ended earlier that day. It would be nice if the B.I.L. continued these types of excursions, this way it makes it easier to visit such institutions for all the international students. It would be nice for me and other (international) students to see some more institutions.

Looking at your current study, what are your plans for the future?

Although I was previously thinking of continuing my academic life with PhD but now working at a European or international institution seems to be a more interesting option for me. That way I can use my ability and experiences to interact with people.

Would you recommend the University of Leiden?

Based on my experiences so far I would recommend the University of Leiden. But I really want to make some propositions to the board to put some interesting track courses in the beginning of the year. Then it would be easier to see the connection between the state of art classes and the track courses.

Stage bij het Openbaar Ministerie

Veerle Randag (21) loopt van 31 augustus 2009 tot en met 31 januari 2010 stage bij het Arrondissementsparket Den Haag (Parket), onderdeel van het Openbaar Ministerie. Ze werkt op de afdeling Beleid & Strategie. Speciaal voor Bestuurskundige Berichten vertelt zij meer over haar werkzaamheden.

Veerle Randag

In zo'n overleg vindt er afstemming plaats over het veiligheidsbeleid in een bepaald gebied. Hierin wordt onder andere het beleid rond de jaarwisselingen besproken.

"Als collega's bestuurskundig relevante onderwerpen op de agenda hebben staan, betrekken zij mij daarbij."

Vanuit het Instituut Bestuurskunde heb ik geen stageopdracht meegekregen. Eén van mijn opdrachten vanuit het Parket is het schrijven van de 'evaluatie van de bejegeningklachten'. In deze evaluatie doe ik ook aanbevelingen aan de Hoofdofficier van het Parket. Eerst heb ik de klachten inhoudelijk geïnventariseerd. Daaruit kwam naar voren waar de knelpunten zitten. Vervolgens ben ik langs verschillende afdelingen gegaan om kennis op te doen. Op basis daarvan heb ik de evaluatie met aanbevelingen geschreven. Daarnaast doe ik onderzoek naar de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit binnen gemeenten. Hiervoor bezoek ik bij verschillende gemeenten beleidsmedewerkers met de portefeuille Openbare Orde & Veiligheid om te interviewen.

Bestuurskunde bij het OM

Er zijn verschillende aspecten van de studie Bestuurskunde terug te vinden in mijn werkzaamheden en de werkzaamheden van het OM. Zo worden de bejegeningklachten, klachten die tegen het OM of medewerkers van het OM zijn gericht, op grond van de Algemene Wet Bestuursrecht beoordeeld. Het OM is heel erg gericht op het verbeteren van de kwaliteit van hun dienstverlening, mogelijk kan mijn evaluatie daar aan bijdragen. Maar de studie bestuurskunde heeft er voornamelijk voor gezorgd dat ik met behulp van de kennis die ik opgedaan heb, een zaak kan analyseren en er kritisch naar kan kijken. Je kijkt vanuit een bepaalde bestuurlijke invalshoek.

Sinds augustus loop ik stage bij de Afdeling Beleid & Strategie van het Arrondissementsparket, onderdeel van het Openbaar Ministerie. Het OM is verantwoordelijk voor de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde en geeft leiding aan de politie bij de opsporing van verdachten van strafbare feiten. Daarnaast houdt het OM toezicht op de uitvoering van gerechtelijke vonnissen. Bij de uitvoering van zijn taak heeft het OM te maken met verdachten, slachtoffers, politie, bijzondere opsporingsdiensten, forensisch deskundigen, psychiaters, het bestuur, belangenorganisaties etc.

Werkzaamheden

Op de afdeling Beleid & Strategie werken tien medewerkers, waarvan zes beleidsmedewerkers (vijf juristen en één politicoloog). Daarnaast werkt er een criminoloog, een procesmanager, een accountmanager en een Informatie Officier. Deze officier is het teamhoofd van de afdeling en houdt zich onder andere bezig met het verbeteren van de informatiepositie van het Parket. Als collega's bestuurskundig relevante onderwerpen op de agenda hebben staan, betrekken zij mij daarbij. Een voorbeeld hiervan is het driehoeksoverleg. Dit is een overleg tussen het bestuur, de politie en het OM.

Tijdens een stage leer je veel en krijg je een idee van wat je met je studie bestuurskunde in de praktijk kan. Ik vind het vooral leuk om mijn eigen onderzoek te kunnen doen en te weten dat het resultaat kan bijdragen aan een betere bestuurlijke aanpak. Op de afdeling zijn veel leuke gemotiveerde collega's werkzaam, er wordt hard gewerkt en er heerst een gezellige sfeer. Het enige minpuntje voor mij zijn de lange dagen. Dat is in het begin wel even wennen. Maar het is zeker aan te raden om stage te lopen!

Afstudeerborrel arrangement

De Schout en Schepenen Camers, boven het Pannekoekenhuysje en Restaurant Entrekoos is een historische en intieme ruimte, die door haar ligging vlakbij het station, zeer geschikt is voor (afstudeer-)borrels tot 90 personen, feesten en besloten diners.

Tarieven

In de Schout en Schepenen Camers gelden bij (afstudeer-)borrels de volgende tarieven:

- Bier en fris € 2,-
- Huiswijn € 2,50

Diverse borrelnootjes zullen standaard op statiefs worden geserveerd. Daarnaast kunnen wij verschillende hapjes serveren:

- Van Dobben bitterballen à € 0,60
- Van Dobben partymix à € 0,70
- Diverse crostini's met gemarineerde zalm, vitello tonato, carpaccio en tomaten salsa à € 1,-

Voorwaarden

Bij een bar-omzet van meer dan € 350,- rekenen we geen zaalhuur à € 175,-

Contact/Reserveren

Steenstraat 51, 2312 BV Leiden
Telefoon 071 51 33 144

Entrekoos

Oudt Leyden

• T PANNKOEKENHUISJE

Jubileumviering Instituut Bestuurskunde

Op woensdag 11 november 2009 vierde het Instituut Bestuurskunde het 25-jarige bestaan van de opleiding bestuurskunde aan de Universiteit Leiden. Tijdens deze dag werd er stilgestaan bij het ontstaan, de ontwikkeling en het toekomstbeeld van de studie. Het instituut beleefde die feestelijke dag samen met genodigden in het klein auditorium van het nieuwe academiegebouw te Leiden.

Marloes Leeuwrik & Marjolein Thon

De opleiding bestuurskunde als vakgebied is in vergelijking met de opleiding bedrijfskunde in Nederland nog erg jong te noemen. Van 1928 tot 1955 kon men aan de Nederlandsche Handelshoogeschool te Rotterdam (later de Erasmus Universiteit) slechts het bijvak bestuurswetenschap volgen. Pas in 1962 werd er groen licht gegeven voor een universitaire opleiding. Bestuurskunde verbindt zich in de periode 1955 – 1968 met het recht, hiermee staat de opleiding nog niet geheel op zichzelf maar begint het wel meer te lijken op een universitaire bestuurskunde opleiding. Hierna volgt een periode van integrale opleidingen waarna in 1976 aan de Universiteit Twente de studie bestuurskunde ontstaat. In 1984 volgt de gemeenschappelijke studierichting bestuurskunde Leiden- Rotterdam. Bestuurskunde is dan een wetenschap die probleemgericht is en een monodisciplinaire inslag kent.

“De toenmalig hoogleraar van Braam zette zich volledig in voor een zelfstandige opleiding Bestuurskunde.”

Bestuurskunde in Leiden

De toenmalige Rijksuniversiteit Leiden startte in de jaren '80 een samenwerkingsverband met de Erasmus Universiteit Rotterdam, dit resulteerde in de eerste fase van de opleiding bestuurskunde. De studie was toen een van de drie staatkundige studierichtingen in Leiden samen met de juridisch -politiekwetenschappelijke en de internationaal-juridischewetenschappelijke studies. De opleiding werd oorspronkelijk ondergebracht bij de faculteit der Rechtsgeleerdheid en kenmerkte een nauwe relatie met de sociale wetenschappen. Door deze nauwe relatie kon men spreken van een interfacultaire opstartfase. De toenmalig hoogleraar van Braam zette zich volledig in voor een zelfstandige opleiding bestuurskunde. Langzaam maar zeker kreeg de opleiding in de jaren negentig het gedaante van een zelfstandige

studie onder de Faculteit der Sociale Wetenschappen te Leiden. Bestuurskunde kent vanaf dat moment, zoals al eerder is genoemd, een monodisciplinaire inslag: sociologie, rechtsgeleerdheid, politicologie en economie oefenen hun invloed uit op de opleiding.

5^e Lustrum
Instituut Bestuurskunde

MIDDAG-PROGRAMMA

16:00 – 16:30
Opening
 • Prof. mr. dr. P. F. van der Heijden
 • Drs. H.J.J. Lenferink
 • Mr. dr. M.E. Tuurenhout

16:30 – 17:30
“De Leidse Stempel”
Het Leidse bestuurskundig onderzoek onder de loep

17:30 – 18:30
Receptie

18:30 – 19:30
Buffet
Spaans-Italiaans

De Jubileumcommissie wenst u een plezierige middag!

Jubileumviering 11 november 2009

Woensdag 11 november 2009 stond in het teken van het 25-jarige bestaan van de opleiding Bestuurskunde te Leiden. In het Klein Auditorium van het Academiegebouw verzorgde de jubileumcommissie een middag- en avondprogramma voor de genodigden.

Om 16.00 uur werd het middagprogramma geopend door de Rector Magnificus Prof.dr. P. F. van der Heijden waarna de Burgemeester van Leiden, Drs. H.J.J. Lenferink en Mr.dr. M.E. Tuurenhout van het faculteitsbestuur het woord kregen. Na de opening volgde een paneldiscussie genaamd ‘de Leidse Stempel’. Door middel van deze discussie werd de toepassingsgerichtheid en verscheidenheid van het bestuurskundig onderzoek onder de aandacht gebracht. De panelleden (Dr. F. M. van der Meer, Prof. dr. B. Steunenbergh en Dr. H. C. Wagenaar) werden geconfronteerd met de volgende themadiscussies: vernieuwing rijksdienst, europeanisering en wijkgericht onderzoek. Voorafgaand aan de discussies werd een korte inleiding gegeven door middel van filmmateriaal. Na het middagprogramma kon men heerlijk genieten van een borrel met aansluitend een Spaans-Italiaans buffet.

“Door middel van deze discussie werd de toepassingsgerichtheid en verscheidenheid van het bestuurskundig onderzoek onder de aandacht gebracht.”

Rond 19:45 uur werd het avondprogramma in gang gezet door Prof.dr. M. R. Rutgers, hij zette kort de geschiedenis van de opleiding bestuurskunde uiteen. Naast het noemen van de opleiding haalde Prof.dr. M. R. Rutgers ook het ontstaan van de studievereniging voor bestuurskunde, de B.I.L., aan. De B.I.L. is op 22 mei 1985 opgericht door initiatief van Prof. van Braam. In het voorjaar van 2010 zal de studievereniging van de opleiding dan ook haar 25-jarige jubileum vieren. Het avondprogramma werd afgesloten met het alumni panel: 25 jaar in vogelvlucht. Dit panel bestond uit Prof.dr. Jos Raadschelders, Prof.dr. Mark Rutgers, Margriet Niehof, Louise van Schaik en Marjoleine van Egeraat. Onder leiding van Kamran Ullah werden zij onderworpen aan vragen en opmerkingen uit het publiek. Tijdens deze paneldiscussie werden de ontwikkelingen van de studie onder de loep genomen en wierp men een blik op de

uitdagingen van de toekomst. Na dit interactieve deel van het avondprogramma verplaatste men zich naar de receptieruimte van het Academiegebouw. Hier konden alumni, docenten, studente en andere genodigden onder het genot van een hapje en een drankje herinneringen ophalen en met elkaar napraten.

5^e Lustrum
Instituut Bestuurskunde

AVOND-PROGRAMMA

19:30 – 19:45
Inloop Klein Auditorium

19:45 – 20:00
Geschiedenis van de Leidse Bestuurskunde
Door Prof. dr. M.R. Rutgers

20:00-21:00
AlumniPanel
25 jaar in vogelvlucht

21:00 – 22:30
Borrel
Live Jazzmuziek

De Jubileumcommissie wenst u een plezierige avond!

Toekomstperspectief

Tijdens de jubileumviering van het Instituut Bestuurskunde was er ook genoeg ruimte om een blik op de toekomst te werpen. Hoe zal de opleiding zich verder ontwikkelen? Wat zou er anders kunnen met betrekking tot het onderwijs? Hoe ziet de B.I.L. zich over een aantal jaar in relatie staan tot het Instituut? Studenten, alumni en docenten uitten hun toekomstvisie ten overstaan van de aanwezigen die avond. Één ding wilde de voorzitter van de B.I.L., Marjoleine van Egeraat, niet ongemerkt voorbij laten gaan aan de alumni van die dag: in mei 2010 viert de B.I.L. haar 25-jarige bestaan. Alle alumni worden bij dezen van harte uitgenodigd om op zaterdag 22 mei 2010 naar de alumnidag in de lustrumweek van de B.I.L. te komen!

Interview met alumnus Marco Stehouwer

In het alumnikatern wordt elke editie een alumnus benaderd die meer kan vertellen over zijn of haar studententijd en huidige werkzaamheden. Deze keer is dat alumnus Marco Stehouwer, hij studeerde vanaf 1991 bestuurskunde. Bovendien volgde hij keuzevakken in Rotterdam en hij heeft een half jaar in de Verenigde Staten gestudeerd. Momenteel is Stehouwer werkzaam als subsidieadviseur bij Flynth adviseurs en accountants.

door Lisa Blanken

Waar heb je, als je terugkijkt, het meest aan gehad tijdens je studie bestuurskunde?

Ik heb het meest gehad aan de colleges van een aantal hoogleraren die je nog steeds terugziet in het vakkenpakket van de opleiding, in combinatie met mijn buitenlandtrip naar Indiana University in Bloomington in de Verenigde Staten. Ik heb daar een half jaar keuzevakken gevolgd. Nadat ieder afzonderlijk zijn motivatie om te gaan had toegelicht gingen we met acht à tien man en vrouw naar Bloomington. Eenmaal daar aangekomen was er sprake van het echte Amerikaanse universiteitsleven, een campus en de dorms maakten het plaatje compleet. Het was een half jaar vol indrukken.

Welke vakken zijn je het meest bijgebleven?

Ik herinner me vooral het vak politiek en bedrijfsleven, dat heb ik in Rotterdam gevolgd. Hier werden allerlei dingen die spelen tussen de overheid en het bedrijfsleven behandeld. Toen ik dit vak volgde kwam ik voor het eerst in aanraking met 'het bedrijfsleven'. Het was een belangrijk vak voor mij. Daarnaast waren de vakken van Roel in 't Veld, zoals Bestuurlijke Informatiekunde, erg interessant. Tijdens die colleges werd de vraag over bestuurlijke informatica en de invloed op organisaties gesteld. In welke mate zou dit in contact staan met het bestuur en de organisatie. Erg jammer om te horen dat dit vak niet meer bestaat.

Welk doel had je voor ogen tijdens je studie, of welke richting wilde je op?

Ik had in de tijd dat ik studeerde niet echt een doel voor ogen. Uiteindelijk gaat het er toch om wat je weet te bereiken via ook vaak politieke processen. Dit heeft mij ook bewogen om in de politieke richting van bestuurskunde af te studeren met de focus op lobbyen. Ik heb een scriptie geschreven in de kunst en cultuur sector, bij Kunsten 92. Dit lobbykantoor bestaat nog steeds. De scriptie ging over macht en invloed voorafgaand aan de verdeling van de subsidiegelden via de cultuurnota. Daardoor ben ik uiteindelijk in het subsidiewereldje terechtgekomen.

Weet je nog waarom je voor bestuurskunde hebt gekozen?

Voor mij was de opleiding bestuurskunde mijn eerste keuze en ik had geen twijfels bij deze beslissing. Vooral door de combinatie van allerlei vakken is mijn keuze op bestuurskunde gevallen. Je weet nog niet precies wat je wilt gaan doen en bestuurskunde lijkt dan de oplossing. Ik ben ongetwijfeld op een open dag geweest, ik kan het me niet zo goed meer herinneren maar het is blijkbaar goed bevallen.

'Je weet nog niet precies wat je gaat doen en bestuurskunde lijkt dan de oplossing.'

Wat ben je daarna gaan doen?

Na mijn studie heb ik altijd in het bedrijfsleven gewerkt. In 1998 ben ik met PNO consultants in aanraking gekomen, een toonaangevend subsidiekantoor. Daarna ben ik bij Arthur Andersen gaan werken als subsidieadviseur, maar dit mondiaal opererende accountants- en consultancy kantoor is failliet gegaan na het boekhoudschandaal bij het energieconcern Enron in de Verenigde Staten. In 2003 ben ik bij Ernst & Young gaan werken. Deze tak telde in totaal 90 subsidieadviseurs en een jaar voor de verkoop aan PNO Consultants ben ik naar Flynth adviseurs en accountants gegaan. Sinds 2005 werk ik bij Flynth. Het is een advies- en accountants organisatie met 900 medewerkers dat toen begon met zes subsidieadviseurs. Hier heb ik de kans gekregen om de kar vakinhoudelijk te gaan trekken, wat op zichzelf een mooie uitdaging is gebleken. Momenteel werk ik met twaalf subsidieadvies collega's. In het subsidiewereldje heb ik een grote verscheidenheid aan subsidieaanvragen gezien. Alles komt daar uiteindelijk voort uit wetgeving, regelgeving en beleid. In dat opzicht is de relatie met bestuurskunde dus goed te plaatsen.

'Na mijn studie heb ik altijd in het bedrijfsleven gewerkt'.

Je bent ook naar het Lustrum van het Instituut Bestuurskunde geweest. Hoe vond je dat?

Goed, want zo vaak kom ik niet meer in Leiden en het is toch de kans om herinneringen op te halen. Vooral als je hier ooit hebt gewoond is het leuk om weer eens terug te zijn. Het was ook erg prettig om te zien dat er nog zoveel mensen actief zijn: erg mooi om de B.I.L. en docenten dan weer eens terug te zien.

Wil je nog iets meegeven aan studenten die nu aan het afstuderen zijn?

In Leiden gaan wonen! Als je in de gelegenheid bent zou ik het aanraden om vooral een tijdje in het buitenland te gaan studeren. Een onvergetelijke ervaring.

Lidmaatschapskaart Alumnus

Voornaam Voorletters
 Achternaam
 Jaar van Aankomst
 Werkgever
 E-mail
 Adres
 Postcode Woonplaats
 Telefoon
 Mobiel
 Geboortedatum
 Giro/Bankrekeningnummer*

Hierbij macht ik de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden de B.I.L.-contributie (€ 13,61) jaarlijks, tot schriftelijke wederopzegging, van bovenstaande rekening af te schrijven. Het Alumnus-lidmaatschap van de B.I.L. is een samenwerkingsverband met het Departement Bestuurskunde van de Universiteit Leiden.

Datum Plaats
 Handtekening

* Omcirkelen wat van toepassing is. Vragen? Bel: 071-5273696 of e-mail: bil@bilboard.nl

A.u.b. invullen en opsturen naar Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden

Postbus 9555, 2300 RB Leiden (voldoende frankeren)

Agenda

25 t/m 29 januari: Korte reis Praag
De B.I.L. gaat op reis naar Praag! De B.I.L.-kamer is gedurende deze periode gesloten.

18 & 19 februari: Bestuurskunde 2-daagse
De B.I.L. laat scholieren kennis maken met de opleiding bestuurskunde tijdens deze twee introductiedagen.

1 t/m 5 maart: FSW Loopbaan Oriëntatie Week. Kortweg: FLOW
Kom kennis maken met toekomstige werkgevers! Tijdens deze week kan je inspiratie opdoen voor loopbaanmogelijkheden, je CV optimaliseren en kennis maken met de arbeidsmarkt.

Er was een tijd van komen en er was een tijd van gaan. Maar nu is de tijd om terug te keren!

De B.I.L. zoekt haar alumni!!!

Ben je zelf een afgestudeerd bestuurskundige? Meld je dan aan! Ken je oud-studiegenoten die nog geen lid zijn: laat ze zich aanmelden als B.I.L. alumni.

Via deze weg verlies je nooit je studie, je studievrienden en de B.I.L. uit het oog.

Nu bestudeer je de Miljoenennota. Binnenkort schrijf jij eraan mee.

Financiën past op de centen. Dit ministerie is de penningmeester van het Rijk en dus verantwoordelijk voor bijvoorbeeld de Miljoenennota. Hier worden de financiële meevallers verdeeld en oplossingen gezocht voor de financiële tegenvallers. Op dit ministerie werk je altijd aan uitdagende projecten met grote maatschappelijke gevolgen. Ook als starter, want je doet direct mee als volwaardig teamlid. Dit betekent wel dat wij veel van jou verwachten. Bij Financiën tel je meteen mee.

Financiën zoekt startende bestuurskundigen

Wij bieden je van meet af aan veel ruimte voor eigen verantwoordelijkheid. Het kan dan ook zomaar gebeuren dat je direct na je studie begint met het schrijven aan de Miljoenennota. Dat moet je willen, dat moet je kunnen. Iets voor jou? Toptalent is van harte welkom. Zeker als je binnenkort als bestuurskundige afstudeert. Kijk voor meer informatie op www.minfin.nl. Je sollicitatie mail je naar recruitment@minfin.nl of je belt 070-342 85 32.

DAGELIJKS GEOPEND VOOR
LUNCH, DINER EN BORREL

3 gangen keuzemenu
€ 21,95

Smakelijke dagschotel
€ 8,95

Zondag en Maandag
Thaise Keuken

Sfeervolle bovenzaal
voor diners,
borrels en bruiloften

tot ziens,
tot **EINSTEIN**

NIEUWE RIJN 19 LEIDEN
TEL: 071 - 5125370
mail@einstein.nu

EIGENTIJDs THAIS

- Eigentijds Thais restaurant met een speelse inrichting in Aziatische sfeer
- Authentieke Thaise gerechten
- Aparte bovenzaal voor diners, borrel, vergaderingen en bruiloften
- In zomermaanden schitterend terras op water
- Elke zaterdag geopend voor Thaise lunch of een lekker kopje koffie met appeltaart

Buddha
FOR DINING & DRINK

Maandag gesloten, dinsdag t/m vrijdag 11.00 uur - 1.00 uur, zaterdag 11.00 uur en zondag 12.00 uur
Botermarkt 20 Leiden www.buddha.nl
Wolvenbergweg 10 Leiden t/m 11.00 uur tel: 071 514 90 31 of mail: info@buddha.nl